

ПАРАЛЕЛИ В ЛЕКСИКАЛНОТО ОБНОВЯВАНЕ НА НОВОГРЪЦКИЯ И БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК ЧРЕЗ ЗАЕМКИ

Румен Рикевски*

PARALLELS IN THE LEXICAL RENEWAL OF THE NEW GREEK AND BULGARIAN LANGUAGES THROUGH LOANWORDS

Rumen Rikevski

Abstract: In both modern Greek and Bulgarian, borrowing foreign words is a major way to enrich vocabulary at the beginning of the 21st century. It is characteristic of both languages that often at the beginning of the acquisition of a loan word it can function both in an adapted and non-adapted form, and sometimes remains in the home language with zero degree of adaptation. The process of borrowing foreign words is effective and useful when it is communicatively and functionally justified, i.e. non-equivalent vocabulary enters the language. In both Balkan countries, the equivalent fashion vocabulary, mostly of English origin, arouses the attention and concern of the public in order to limit its invasion and to preserve as much as possible the national-specific character of the native language.

Keywords: loanword, internationalism, non-equivalent vocabulary, equivalent vocabulary.

Засилените междуезикови и межкултурни контакти в условията на политическа и икономическа глобализация, бурното развитие на информационните технологии, интензивното разпространение на новите средства за комуникация, нарастването на ролята на масмедията доведоха до бум на езикови заемки в последните години. Това е един от основните фактори в неологизацията, т.е. обогатяването на лексикалната система с нови номинативни средства, явление характерно за всички съвременни европейски езици, включително – за новогръцкия и българския. Новите явления в обществения живот, в сферата на технологиите и културата идват с наложена потребност от нови номинации. Така се активизира паралелното заемане в различни езици от един и същ източник, което води до оформянето на нов пласт интернационална лексика, като най-често неин източник и проводник е английският език.

В последните години развитието на европейските езици, в това число на новогръцкия и българския се диктува в голяма степен от тенденцията към интернационализация на езика. В резултат на този процес в езиците се генерират

* Гл.ас. д-р Румен Рикевски – ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, катедра „Класически и източни езици и култури“, e-mail: r.rikevski@ts.uni-vt.bg

интернационализми, които са заемки от други езици и са сходни по форма и семантика на междуезиково ниво.

Лексикалните интернационализми са думи, които произхождат главно от западноевропейските езици, и най-вече от английския, а по-рядко идват от неевропейски езици, но обикновено с тяхното посредничество:

интернѐт, интернет (англ. *internet*), *лптоп, лапtop* (англ. *laptop*), *хкер, хакер* (англ. *hacker*), *втѐскtop, десктоп* (англ. *desktop*), *мплoгк, блог* (англ. *blog*), *мплoгкeр, блогъp* (англ. *blogger*), *мплoгкрo, блогвам* (англ. *blog*), *сeрф, сърф* (англ. *surf*), *сeрфрo, сърфуирам* (англ. *surf*), *втeнтѐктив, детектив* (англ. *detective*), *втижив, дизайн* (англ. *design*), *рѐитингк, рѐитинг* (англ. *rating*), *мплoккмастeр, блок-бастър* (англ. *blockbuster*), *втїлeр, дилър* (англ. *dealer*), *мпрїфингк, брифинг* (англ. *briefing*), *пpим тим, пpимтайм* (англ. *prime-time*), *тжакпoт, джакпoт* (англ. *jackpot*), *мпoїлeр, бoїлeр* (англ. *boiler*), *хмплoуржeр, хамбургeр* (англ. *hamburger*), *лиф стил, лифстил* (англ. *life-style*);

втемонтѐ, демoдe (фр. *d mod *), *втемпoутo, дебют* (фр. *d but*), *втемпoутрo, дебютирам* (фр. *d buter*), *втижeл, дизeл* (фр. *diesel*), *мпoутoн, бутoн* (фр. *bouton*), *мпoутїк, бутик* (фр. *boutique*);

лaжаня, лaзаня (ит. *lasagna*), *спaгујeти, спагeти* (ит. *spaghetti*), *гкpафити, графити* (ит. *graffiti*);

рeнтгкeн, рeнтгeн (нем. *r ntgen*), *мпoўсл, мюсли* (нем. *m sli*);

мтсo, мачo (исп. *tacho*);

oмпoутсmаv, oмбyдсmаn (швед. *ombudsman*);

пeрeстpoїкa, пeрeстpoїкa (рус. *перестройка*), *агкиттaсїa, агитaция* (рус. *агитация*), *вoткa, вoдкa* (рус. *водка*);

сoуси, сyши (англ. *sushi* от яп.);

тжїхнт, джїхaд (фр. *ihad* от араб.).

Заемките биват усвоени (адаптирани) или неусвоени (неадаптирани) според степента им на адаптираност в системата на езика приемник (Крумова-Цветкова и др. 2013: 240). И за новогръцкия и за българския език е характерно, че често пъти в началото на усвояването на една заемка тя може да функционира едновременно в адаптирана и неадаптирана форма, а по-рядко някои заемки остават в домашния език с нулева степен на адаптираност:

мeїл и мeїл (новогр.), *имeїл, имeл и мeїл* (бълг.), с паралелна употреба на *e-mail* и в двата езика (англ. *e-mail*),

жїп и zip (новогр.), само неадаптираната *zip* (бълг.) (англ. *zip*),

Гїoурoвїжїoн и Eurovision (новогр.), *Евpовїзїя, Юpовїжжън и Eurovision* (бълг.) (англ. *Eurovision* от *Eurovision Song Contest*),

media (новогр.), *мeдїи* (бълг.) (англ. *media*),

Microsoft (новогр.), *Мaїкpосoфт и Microsoft* (бълг.) (англ. *Microsoft*),

Гкoугкл и Google (новогр.), *Гyгъл и Google* (бълг.) (англ. *Google*).

Процесът на адаптация на новозаемамата лексика протича много по-бавно в новогръцкия език. Заетите съществителни и прилагателни имена започват да функционират без граматични промени, с една и съща словоформа във всички

падежи. Дори и по-стари заемки, като *ταξί, σινεμά, ρέφερι, χόμπι*, някои от които навлезли в гръцкия език преди повече от век и които фонетично са лесни за адаптиране, продължават да бъдат несклоняеми думи. В българския език лексикалните интернационализми още с появата си започват адаптация към неговите фонетични и морфологични особености и придобиват граматични категории, характерни за конкретните части на речта, напр. *блокбастър, блокбастъри, (два, няколко) блокбастъра, блокбастърът*.

И в двата езика се наблюдава специфично явление свързано с инициални абривиатури, най-често от английски произход. Тези съкращения се лексикализират, придобивайки статут на пълноценни думи и се адаптират фонетично и морфологично към езика приемник, като понякога, особено за новогръцкия език, поради спорния и още неутвърден характер на новите думи, са характерни дублетни форми. Също така в публицистиката, основно в масмедията обикновено продължава и паралелната им употреба с латински букви:

σιντί (новогр.), *сиди* (бълг.), с паралелна употреба на *CD* и в двата езика (англ. съкр. *CD*),

ντιβιντί (новогр.), *дивиди* (бълг.), с паралелна употреба на *DVD* и в двата езика (англ. съкр. *DVD*),

άπαυτ и *άι-παυτ* (новогр.), *айпад*, с паралелна употреба на *iPad* и в двата езика (англ. *iPad*),

άιφον и *άι-φον* (новогр.), *айфон* (бълг.), с паралелна употреба на *iPhone* и в двата езика (англ. *iPhone*),

άπουτ и *άι-πουτ* (новогр.), *айпод* (бълг.), с паралелна употреба на *iPod* и в двата езика (англ. *iPod*),

εσεμέζ (новогр.), *есемес* (бълг.), с паралелна употреба на *SMS* и в двата езика (англ. съкр. *SMS*),

γιουτιούμπ, *γιού-τιουμπ* и *γιου тιουμπ* (новогр.), *ютюб* и *ютуб* (бълг.), с паралелна употреба на *You Tube* и в двата езика (англ. *You Tube*),

ντοτ κομ (новогр.), *дотком* (бълг.) (англ. *Dotcom*),

πι-ар (новогр.), *пиар* и *пи-ар* (бълг.), с паралелна употреба на *PR* и *Public Relations* и в двата езика (англ. съкр. *PR*),

σιβί (новогр.), *сиви* и *CV* (бълг.) (англ. *CV*),

Γιούροστατ и *Γιουροστάτ* (новогр.), *Евростат* (бълг.) (англ. съкр. *Eurostat* (*European Statistics*) *статистическа служба към Европейската комисия, която събира информация за страните в ЕС*),

εφ-εμ, *εφέμ* с паралелна употреба на *FM* (новогр.), в бълг. се използва само неадаптираната форма *FM* (англ. съкр. *FM*),

Еф Мпи Аи (новогр.) произхожда от английската абривиатура, *ФБР* (бълг.) от българската абривиатура (англ. съкр. *FBI* (*Federal Bureau of Investigation*) *Федерално Бюро за Разследване*),

άι-киου, *αικιού* с паралелна употреба на *IQ* (новогр.), в бълг. се използва само неадаптираната форма *IQ* (англ. съкр. *IQ* (*Intelligence Quotient*) *коэффициент на интелигентност*),

έιτζ (акроним от англ. абрeвиатура) и AIDS (новогр.), СПИН (акроним от бълг. абрeвиатура) (англ. съкр. AIDS),

PCR тeст (новогр.), PCR тeст (бълг.) (англ. PCR test).

Към лексикалните интернационализми могат да бъдат причислени и полукалките, които имат в състава си два компонента – интернационален, който е сходен за всички езици и специфичен, който е зает от източника чрез буквално превеждане:

ευρωβουλή, европарламент (англ. europarliament), ευρωσκεπτικισμός, евроскептицизъм (англ. euroscepticism), ευρωνόμισμα, евровалута (англ. eurocurrency),

τηλεκέντρο, телецентър, (англ. telecenter), τηλεκπαίδευση, телеобучение, (англ. teleteaching), τηλέμετρο, телеметър, (англ. telemeter).

Основна характеристика на новата заемана лексика е вариантността по отношение на формата, основна причина за която е неустановеността на правописната норма. Вариантите представляват разновидности на заемката, които се отличават по някакви елементи на своята форма. И за новогръцкия и за българския език е особено характерна графичната вариантност на неологизмите, която се дължи на различия в изписването, (слято, полуслято или разделно). Наблюдава се обикновено при нови заемки, на които в езика източник съответстват сложни или разделно оформени думи:

в новогръцки: πικ νικ и πικνίκ, γιούτζερ νέιμ и γιούτζερνέιμ, νόου-χάου и νόου χάου, φείζ-κοντρόл и φείζ конτρόл, άιφον и άι-φον, άιπανт и άι-пант, γιουτιούμπ, γιού-τιουμπ и γιου тiouμπ;

в български: фейсконтрол и фејс контрол, ноу-хау и ноу хау, тъчскрийн и тъч скрийн, смарткарта и смарт карта, пиар и пи-ар.

Според *Χρηστικό λεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας*, издание на Атинската Академия и трите варианта са в нормите, докато според *Οфициалния правописен речник на българския език*, издание на БАН, нормативен е единствено вариантът със слято изписване.

По отношение на наличие на семантични еквиваленти в речниковия състав на езика приемник заемките се делят на безеквивалентни и еквивалентни. Някои езиковеди използват термините абсолютни и относителни неологизми. Абсолютните не са съществували преди това в речниковия състав на езика, а относителните са възникнали заради промяната и преместването на дадени езикови средства от една сфера на езика в друга или чрез актуализация на пасивната лексика в активна (Бояджиев 2007: 256). Можем да причислим безеквивалентните заемки към абсолютните неологизми на езика, а еквивалентните заемки – към относителните неологизми, защото те представляват нова форма на познато семантично съдържание (Крумова-Цветкова и др. 2013: 239).

Безеквивалентните заемки означават нови за езика понятия и реалии и поради това нямат никакви равностойни съответствия:

ταξί, такси (англ. taxi), πικ νικ, пикник (фр. Pique-pique), μπουτίκ, бутик (фр. boutique), σμόκιν, смокинг (фр. smoking), онλάιν, онлайн (англ. on-line), σόφτγouερ,

софтуер (англ. *software*), *μάλγουερ*, *малуер* (англ. *malware* (*malicious software*) *зловреден, злонамерен софтуер*), *φείσβουκ*, *фейсбук* (англ. *Facebook*), *σμούθι*, *смуги* (англ. *smoothie*), *μποτ*, *бот* (англ. *bot* < *robot*, (*най-често с негативно значение*) *компютърна програма, която използва мрежови услуги, с цел да извършва автоматични действия*).

За новогръцкия език е характерно търсенето и номинирането на домашна лексикална единица (ако такава е налична), която е способна в пълна степен да поеме функционалността на чуждата, безеквивалентна до този момент дума или да влезе в паралелна употреба със нея:

(англ. *file*) > *файл* (бълг.), *арχείο* (новогр.),
(англ. *server*) > *сървър* (бълг.), *διακομιστής* (новогр.),
(англ. *software*) > *софтуер* (бълг.), *σόφτγουερ* и *λογισμικό* (новогр.),
(англ. *internet*) > *интернет* (бълг.), *ιντερνέτ* и *διαδίκτυο* (новогр.),
(англ. *barcode*) > *баркод* (бълг.), *μπαρ κόουντ* и *γραμμωτός/γραμμικός κώδικας* (новогр.).

Еквивалентните заемки имат пълни семантични съответствия при навлизането в езика приемник и започват да функционират паралелно с тях, като най-често това са думи транскрибирани от английски:

τινέιτζερ – *έφηβος*, *тийнейджър* – *младеж* (англ. *teenager*),
fashion – *мода*, *φешън* – *мода* (англ. *fashion*),
μέικап – *βάψιμο*, *мейкъп* – *грим* (англ. *make-up*),
πικ – *αποκορύφωμα*, *апóуeиo*, *пик* – *върхна точка*, *апогей* (англ. *peak*).

Процесът на заемане на чужди думи има пряко отношение към въпроса за т.нар. чистота на езика. Според някои езиковеди, едни чужди думи (абсолютните неологизми), обогатяват езика, тъй като нямат домашен еквивалент, а други (относителните неологизми) го замърсяват, ненужно замествайки съществуващи родни названия. Те наричат чуждите думи от първия вид заемки, а от втория – чуждици. Според Любомир Андрейчин (1986: 105) в българския език има чужди думи, които допринасят за неговото обогатяване и се внедряват в общонародната или професионалната практика, но има и такива, които са непотребни и дори вредни за езика ни, тъй като той има точни свои техни съответствия. Две от големите имена в гръцкото езикознание Емануил Криарас и Йоргос Бабиньотис също изказват подобно мнение (Толева-Благоева 2010:25-26). Навлизането на чуждици в съвременния гръцки език вече не може да бъде избегнато, но е важно техният брой да бъде ограничен и те да не нахлуват безконтролно. (Криарас 1992:334). Заемането на думи от други езици трябва да е функционално и полезно и да обслужва нуждите на езика, а една от големите опасности за съвременния език на гърците е голямата им зависимост от чужди думи. Основни причини за това са подражателството и преследването на търговски и бизнес интереси, които нямат общо с истинската езикова комуникация (Бабиньотис 1994: 231).

Модерният младежки жаргон е силно повлиян от трайното навлизане на виртуалния свят и социалните мрежи в живота на милиони млади хора. Подра-

жателството, чуждопоклонството, „модните течения“ в общуването, желанието за експресивност довеждат и в новогръцкия и в българския език транскрибирани или леко изменени чуждици, най-вече от английския:

ντλίτ – διαγράφω (англ. *delete*), *ντιλ – συμφωνία* (англ. *deal*), *μπουτ – εκκίνηση* (англ. *boot*), *πάσγουорντ – κωδικός πρόσβασης* (англ. *password*), *χάι* (жарг.) – *εξαιρετικά εντυπωσιακός, ευχάριστος* (англ. *high*), *χαι κλας* (жарг.) – *ανώτερη κοινωνική τάξη* (англ. *high-class*),

килър – наемен убиец (англ. *killer*), *хейтвам – мразя* (англ. *hate*), *хейтър – мразещ, недоволен* (англ. *hater*), *лайквам – харесвам* (англ. *like*), *лайк – харесване* (англ. *like*), *лузър – неудачник* (англ. *loser*).

И в новогръцкия и в българския език заемането на чужди думи е основен начин за обогатяване на речниковия състав в началото на ХХI в. Този процес е ефективен и полезен, когато е комуникативно и функционално обоснован, т.е. в езика навлиза безеквивалентна лексика. И в двете балкански страни модната еквивалентна лексика, най-вече с английски произход, предизвиква вниманието и загрижеността на езиковедите, както и реакцията на по-широк кръг хора от обществото с цел ограничаване на нейното нахлуване и запазване в максимална степен на националноспецифичния характер на родния език.

БИБЛИОГРАФИЯ

Андрейчин 1986: Л. Андрейчин. *Из историята на нашето езиково строителство*. София: „Народна просвета“, 1986. // Andreychin 1986: L. Andreychin. *Iz istoriyata na nasheto ezikovo stroitelstvo*. Sofia: „Narodna prosveta“, 1986.

Бояджиев 2007: Т. Бояджиев. *Българска лексикология*. София: Анубис, 2007. // Boyadzhiiev 2007: T. Boyadzhiiev. *Balgarska leksikologia*. Sofia: Anubis, 2007.

Бабиньотис 1994: Г. Мπαμπινιώτης. *Ελληνική γλώσσα (Παρελθόν-Παρόν-Μέλλον)*. Αθήνα, 1994.

Вътов 1998: В. Вътов. *Лексикология на българския език. Лексемика, ономастика, фразеология, лексикография*. В. Търново: Абагар, 1998. // Vatov 1998: V. Vatov. *Leksikologia na balgarskia ezik. Leksemika, onomastika, frazeologia, leksikografia*. V. Tarnovo: Abagar, 1998.

Клерис, Бабиньотис 2005: Х. Κλαίρης, Г. Μπαμπινιώτης. *Γραμματική της Νέας Ελληνικής: Δομολειτουργική – Επικοινωνιακή*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Криарас 1992: Ε. Κριαράς. *Η γλώσσα μας. Παρελθόν και παρόν*. Θεσσαλονίκη, 1992.

Макридж 1990: Ρ. Mackridge. *Η νεοελληνική γλώσσα: Περιγραφική ανάλυση της Νεοελληνικής Κοινής*. Αθήνα: Πατάκης.

Крумова-Цветкова и др. 2013: Л. Крумова-Цветкова, Д. Благоева, С. Колковска, Е. Пернишка, М.Божилова. *Българска фразеология*. София: АИ „Проф. Марин Дринов“, 2013. // Krumova-Tsvetkova i dr. 2013: L. Krumova-Tsvetkova, D. Blagoeva, S. Kolkovska, E. Pernishka, M.Bozhilova. *Balgarska frazeologia*. Sofia: AI „Prof. Marin Drinov“, 2013.

Толева-Благоева 2010: Е. Толева-Благоева. *Заглавията в гръцкия печат*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2010. // Toleva-Blagoeva 2010: E. Toleva-Blagoeva. *Zaglaviyata v gratskia pechat*. Sofia: UI „Sv. Kliment Ohridski“, 2010.

Триандафилидис 1996: Μ. Τριανταφυλλίδης. *Νεοελληνική γραμματική της δημοτικής*. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών Α.Π.Θ. (1η έκδοση: 1941).